

Het Stadtschloss

Omstreden herbouw van een verdwenen kasteel

Achtergrond - 30 augustus 2007 - Auteur: Bas de Rue

Weinig verdwenen gebouwen in Berlijn roepen zoveel emoties op als het oude kasteel van de Duitse koningen en keizers, het Berliner Schloss. Het paleis in het hart van Berlijn wordt weer opgebouwd, maar voor veel Oost-Berlijners tegen een te hoge prijs.

Let op: dit artikel is uit 2007. Zie ook een [column van Merlijn Schoonenboom](#) over het stadslot uit 2019 en het artikel: [Stadtschloss in Berlijn viert 'Richtfest'](#) uit 2015

De Hamburgse zakenman Wilhelm von Boddien is in zijn nopjes. Met het besluit van de Bondsdag om 448 miljoen euro uit te trekken voor de bouw van het Berlijnse Stadslot, heeft de voornaamste voorvechter van wederopbouw de overwinning op zak. Na 17 jaar lobbyen, leuren en geld inzamelen is het pleit in zijn voordeel beslecht. Verliezers: een bonte coalitie van nostalgische *Ossis*, PDS-stemmers en linkse intellectuelen. Die wilden het Palast der Republik behouden, het Oost-Duitse volkspaleis dat de DDR in 1976 op de plek van het barokke Stadslot opende.

Toen het er nog stond, was het slot zonder twijfel het meest beeldbepalende gebouw in het oude centrum van Berlijn, een argument dat voorstanders van reconstructie van het slot herhaaldelijk naar voren brachten. Alle klassieke en barokke pronkgebouwen aan de uitloper van Unter den Linden, waaronder het Altes Museum, de Dom en het Zeughaus, waren op het kasteel georiënteerd.

De Pruisische koning Frederik I (1657-1713) had het slot in 1689 gebouwd als enorme uitbreiding van het bestaande koninklijke paleis aan de Spree. De koning zag de bouw van een groot paleis als noodzaak om zijn kleine rijk aan de rand van Europa meer cachet te geven.

Onkruid

Vandaag de dag is het Schlossplatz teruggekeerd naar een desolate staat die doet denken aan het verwoeste Berlijn van 1945. Ruïne is er op ruïne gestapeld. Het meest zichtbaar is het roestige en verwrongen staketsel van het Palast der Republik, waar op last van de overheid de slopers huishouden. Voor het hekwerk dat de resten van het Palast afschermt, steken de blootgelegde fundamenten van

het koninklijke kasteel omhoog als een verzonken veld rotte tanden. Kleine informatiebordjes geven uitleg over wat hier ooit stond. Onkruid kruipt tussen de brokkelige bakstenen.

Al in 2002 had de Bondsdag besloten dat het met asbest vervuilde [Palast moest verdwijnen en het slot moest terugkeren](#). Geldgebrek voorkwam echter dat Von Boddien's droom werkelijkheid werd. Pas in juni 2007 kwam de coalitie van Angela Merkel [met geld over de brug](#), toen ambitieuze plannen voor het zogeheten Humboldtforum in het nieuwe slot waren afgezwakt. In het forum komt plaats voor enkele musea, maar het aanvankelijk geplande hotel en de parkeergarage zijn geschrapt. Von Boddien's Förderverein Berliner Stadtschloss financiert uit eigen middelen de herbouw van de historische gevel. Kosten: 80 miljoen euro, de overheid betaalt de rest.

Boze Oost-Berlijners die stampvoetend om het verlies van hun Palast treuren hoeft Von Boddien alleen nog lijdzaam aan te horen. Hij weet zich immers verzekerd van de meerderheid in de Bondsdag. "Palast-voorstanders lijden aan fantoompijnen. Daar heeft de volgende generatie al geen last meer van."

Klachten over de belachelijke kosten van het project doet de gehaaide Von Boddien af met een ijskoude rekensom: met de afbraak van het Palast der Republik een *fait accompli*, moest er sowieso een gebouw voor in de plaats komen. Dat geld was de overheid dus altijd kwijt geweest. "Door de gevel te financieren maken wij het voor de overheid juist goedkoper."

Opgeblazen

Kort na de Tweede Wereldoorlog waren de rollen omgedraaid. De door geallieerde bombardementen en straatgevechten geteisterde ruïne van het koninklijke slot was de nieuwe communistische machthebbers in Oost-Berlijn een doorn in het oog. Restauratie van het zwaar beschadigde gebouw was mogelijk, maar de wil ontbrak.

Voor de Oost-Duitse communistische partij, de SED, stond het slot voor alles wat slecht was in de Duitse geschiedenis. De communisten onder partijleider Walter Ulbricht trokken een rechte lijn van de Duitse koningen, keizers en het 'militaristische Pruisen' naar de concentratiekampen van de nazi's. De SED had bovendien grote behoefte aan een ruim plein voor massamanifestaties. Het centraal gelegen Schlossplatz was de ideale plek. Voor partijleider Ulbricht was er maar één oplossing: het slot moest weg. In 1950 werd het opgeblazen.

Disneyland

Na de val van de Muur in 1989 barstte onmiddellijk de discussie los over de

toekomst van het Palast der Republik, dat in de ogen van zijn tegenstanders in één nacht obsoleet was geworden. Voorstanders van herbouw van het slot kruisten de degens met *Ossis* die in 'hun' Palast de belichaming van veertig jaar DDR-geschiedenis zagen.

Ook linkse intellectuelen mengden zich in de strijd. Zij zetten hun vraagtekens bij de noodzaak om in een democratie nog nieuwe, peperdure paleizen te bouwen. Laat staan een Pruisisch kasteel, dat als ongemakkelijke herinnering aan militarisme en Duits hegemoniaal denken bij voorbaat verdacht was. Ontlastend bewijs, bijvoorbeeld dat het Stadsslot in de nazitijd geen enkele rol speelde, bleef in de discussie onvermeld.

En dan waren er nog de architecten die op het plein iets compleet nieuws wilden bouwen, als symbool van het nieuwe, democratische Duitsland. Een hedendaagse kopie van het oorspronkelijke gebouw zagen zij als geschiedsvervalsing, een soort Disneyland aan de Spree. Een overtuigend nieuw ontwerp bleef echter uit.

Pr-stunt

Hun uiteindelijke overwinning hebben Von Boddien en zijn belangenvereniging bovenal te danken aan slim lobby- en pr-werk. De zakenman, die vanwege zijn adellijke achternaam bij velen de schijn tegen had, wist de politieke achterkamertjes in de Bondsdag beter te bereiken dan zijn tegenstrevers. De verzekering dat het nieuwe paleis toegankelijk zou worden voor iedereen, heeft ook veel tegenstanders milder gestemd.

Daarnaast wist Von Boddien, gesteund door conservatieve intellectuelen als de historicus Joachim Fest, de publieke opinie langzaam naar zijn hand te zetten. Een belangrijke pr-stunt voerde de zakenman uit in 1993, toen hij van beschilderd plasticfolie en steigers een levensgrote kopie van het koninklijke slot om het Palast der Republik liet bouwen. Aanvankelijk werd Von Boddien's creatie nog weggehoond als 'luchtkasteel'. Maar zijn critici hadden zich verrekend. De publieke belangstelling voor het paleis uit zeildoek was enorm. Wekenlang vergaapten Berlijners zich aan constructie, duizenden bezoekers bekeken de tentoonstelling over het slot binnenin. Kanselier Gerhard Schröder (SPD) vertolkte de stemmingsomslag jaren later toen hij zich liet ontvallen dat het Stadsslot "gewoon mooier" was.

De enige hoop die tegenstanders van het slot nog hebben, is dat Von Boddien's vereniging het benodigde geld niet bijeen kan krijgen om de historische gevel te herbouwen. De belangenvereniging heeft op dit moment vijftien van de 80 miljoen euro ingezameld. Maar daar zit de Hamburgse zakenman niet over in. "In 2015

staat het slot weer op zijn oude plaats”, zegt Von Boddien vol zelfvertrouwen. “We maken nu een kopie, maar over tweehonderd jaar ziet het eruit als het origineel.”

Afbeeldingen:

Duitslandweb

Dit is een artikel gedownload via [duitslandinstituut.nl](https://www.duitslandinstituut.nl).

Artikel: <https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/3065/het-stadtschloss>